

Dmitriy Antonov

Sužnji u paklu u ikonografiji srednjovjekovne ruske umjetnosti: stavovi i geste

Krugovi pakla s prikazima patnji grješnika važna su komponenta srednjovjekovne kršćanske ikonografije. Broj takvih prikaza drastično se povećao tijekom kasnog srednjeg vijeka kad su se teme smrti i apokalipse širile Europom (a kasnije i Rusijom). Rad se usredotočuje na ikonografiju ruske umjetnosti i slike grješnika koji nisu vizualno povezani s bilo kojim drugim likovima, kao što su kažnjavanje anđela ili mučenje demona. Kao što analize pokazuju, vizualna priča o njihovom zagrobnom životu živopisna je i zbog gesta koje su im dali ikonopisci i iluminatori. U Moskovskoj Rusiji vizualna demonologija postigla je vrhunac u 17. stoljeću u dekorativnim programima crkvenih interijera i u iluminiranju crkvenih knjiga. Ikone, zidne slike i minijature prikazuju muke umrle duše, različite vrste tortura i kategorije grješnika u podzemlju. Načelo u prikazu načina mučenja koje upućuje na određeni grijeh i tako postaje zastrašujući primjer, bilo je poznato u ruskoj narodnoj književnosti i zahvaljujući prijevodima vizija mistika. Ipak, u ikonografiji samo je nekoliko grijeha bilo vizualno povezano s kaznom: verbalni zločini i muke grješnika s dugim jezicima. To ukazuje na razliku između ruske i zapadne umjetnosti, gdje se načelo simboličke podudarnosti grijeha i muke dosljednije slijedilo. U ruskoj ikonografiji zatočenici podzemlja aktivno pokazuju brojne geste: ruka prislonjena na obraz ili čelo znak je tuge i oskudice, živahna mimička gesta iskeženih zubi opisuje "škr gutanje zuba" kao jednu od najčešćih muka u prikazima Posljednjeg suda i patnjama nakon smrti. Ponekad se grješnici grče kao da su vezani, dok lanci i užad omotani oko dlanova i ruku zarobljenika Hada pojačavaju istu ideju. Ponekad grješnici imaju prekrižene ruke na prsima, što ima više značenja: to je oznaka mrtvaca, tipičan način prikazivanja leševa, tijela u lijesovima, te kosturima koji leže na tlu ili u grobu te simbolički način prikaza ljudi na vratima smrti. Tako su prikazivani i mučenici pred vladarem koji ih šalje na progon, žrtve pred njihovim ubojicama i sveci koji mole posljednju molitvu. Ruski iluminatori i ikonografi 16. stoljeća često koriste ovu gestu u novim, različitim kontekstima, interpretirajući ideju smrti vrlo široko. Prekrižene ruke nisu značile samo stvarnu, već i metaforičku smrt, pa se javljaju u prikazima onih koji se zareduju i stoga "umiru" za svjetovni život. Pustinjaci i askete, koji se radikalno udaljavaju od svijeta, često se prikazuju u istom položaju. Prekrižene ruke dobar su primjer kršćanske metaforičke uporabe koja označava vječne muke kao „vječnu smrt“ i antitezu „vječnoga života“ pravednika na Nebesima.